

Orvosnők társadalmi és szakmai szelekciójának ontológiája. A kezdet.

Ontology of female physicians social and professional selection. The beginning.

Dr. Forrai Judit DSc

Semmelweis Egyetem, WJLF

forraijud@gmail.com

Initially submitted Sept.25, 2019; accepted for publication Oct. 28, 2019

Abstract

The story of women attending the universities goes back only a short time since this opportunity was enacted 1895 nevertheless the law passed needed to be transferred to the simple and available reality. This study is concerning the special stories of graduated women since the available registration to the high degree professionalization in the 20th century. These carriers demonstrate clearly the changing social role of women who solved the since ever problems of science versus female nature or the family versus professional achievements. We show the developing attitude to become a scientist, the options of female social roles, the autonomous development and reception by the social environment. Since the beginnings there were substantial changes of political systems in the last hundred years however without a basic resilience about male and female roles in the society. This study while using data bases of the medical school at the Budapest university and other elite researches further religious affiliation of graduated students endeavours to answer the social background of first preeminent 20th century female medical and dental doctors, their successful university grades and social activities, their professional activities based on medical registers of practices and their religious engagement. By the authors' frequency of published papers and textbooks of medical scientists and researchers we can gain a clear image of female researchers' respect and appreciation of their knowledge by professional corporate policy and national policy-makers. Social challenges, habits and new ideas are demonstrated by individual professional careers. The emerging and appreciated women elite in the universities as heads of departments or institutes or other leading positions is a strong evidence of opportunities which faced women who were supported or rejected by male colleagues when they started their professional life in the hierarchical structure of health care concerning also their religious affiliation. This first section of the series shows the individual career of the first four women who entered the university training.

Kulcsszavak: nők a tudományban, egyéni karrier, vallási hovatartozás

Keywords: women in science, individual carrier, religious affiliation

---

1896. szeptemberében több magyarországi lapban pár soros hír jelent meg, amely értesíti a nyájias olvasót arról, hogy az első nők felvételiztek¹ az orvosi egyetemre.

1. kép: Személyi hírek a Gyógyszerészeti Hírlapban 1896.

E néhány sor egy hosszú nemzetközi és hazai küzdelem harcának eredményét dokumentálja, de azt is csak szenzációként: kisasszonyok az egyetemen, női orvosok? Több évezredes hagyomány dőlt meg ezzel a ténnyel. Az orvosi társadalom kénytelen volt a politikai és társadalmi nyomásnak eleget tenni, beengedni az oktatásba és az orvosi pályára a nőket, nem nagy örömmel. S valóban nem volt egyszerű ideáig eljutni.

Történelmi háttér

A 19. századi gazdasági-politikai változások, ezen belül a nagy birodalmak, gyarmatosító politikának változása, háborúk, nagyipari termelés, az emberi jogok kiterjesztése, a rabszolgaság intézményének nemzetközi megszüntetésének akarata, a nők választójogának és társadalmi egyenlőtlen helyzetének megváltoztatási igénye, a feminista mozgalmak erősödése, a populáció ugrásszerű növekedése mind hozzájárult ahhoz, hogy erős nyomást gyakoroljanak a nők továbbtanulásának megvalósításához.

A nők egyetemre jutása általában és ezen belül az orvosi pálya választása hosszú és nagy harcot, kitartó munkát igényelt, hiszen az emancipációs folyamat a két nem között csak lassan alakította át (ha nem is teljes sikerrel) a társadalom férfitagjainak mentalitását, majd az azt követő jogi, intézményi elismerését. A feminizmus egyik célja vált valóra, amely politikai- ideológiai- és emberi jogok kivívása érdekében történő harcok látható eredménye volt. Persze a nőkkel azonos gondolkodású kevésszámú férfiak részvétele és segítsége nélkül nem mehetett volna végbe e folyamat. Nehezen fogadta el az addigi társadalom az egyenjogúság eszméjét politikai, gazdasági, személyes és társadalmi szintű megvalósítás lehetőségét, többek között² a nők tanuláshoz és orvosi pályához való jogát. A tanuláshoz való jog (1895) pont 50 évvel előzte meg a politikához, vagyis a korlátlan választási jogot (1945) Magyarországon.

A nők jogai megszerzéséhez erős és következetes összefogásra volt szükség, hogy a társadalmi és magánéleti jogokat az oktatás és munkavállalás lehetőségei mellett a nő saját testéhez való joga, ezen belül a reprodukív jogok, mint a fogamzásgátlás, abortusz, illetve a szexuális zaklatás, nemi erőszak elleni jogi szankciók érvényre juthassanak és az általános emberi jogokkal azonos módon érvényesüljön.

A szabad választás jogát kikövetelni attól a társadalomtól, amely évezredek óta működött a férfiak egyedüli és megfellebbezhetetlen hatalmával, nem volt egyszerű. A női érvényesülést korlátozó, örökölt hátrányok

¹ Gyógyszerészeti Hírlap 1896. 35. évf. 45. 717, Budapesti Hírlap 1896.10.24. 293. sz. 7.

² Hawkesworth, Mary E. (2006). Globalization and Feminist Activism. Rowman & Littlefield. pp. 25–27.

[ISBN 9780742537835](https://doi.org/10.1080/00220460600578335)

Clement, G. (2018) Care, Autonomy, And Justice: Feminism And The Ethic Of Care. Routledge, [ISBN 0429981465](https://doi.org/10.1080/00220460600578335)

<https://academic.oup.com/bmb/article/114/1/5/246075>

elleni mozgalom korán sem volt egységes és jól szervezett. Kezdetben ez a mozgalom lokális jelenséggént volt észlelhető, később egyre többen, kitartóan, nagyobb erővel érték el mindazt, amelynek eredményeit ma élvezhetjük.

Természetesen a társadalomban való térnyerést a férfiak nem egyszerűen tették lehetővé, hanem akadályozták az általuk alkotott törvények, a régen kialakult vallási előírások és a hatalom elfogadott nézetei és szokásjoga segítségével. Minden területért komoly harcot kellett megvívni a még ma sem teljes sikerrel. Különösen kemény harc volt ez az orvostudomány területén. Míg a látható társadalmi arénában a törvényi megfogalmazások hűen követik az egyenlőséget, a háttérben a hálózatok és lobbyk mesterien őrzik és védik a régi férfi fensőbbbségi hagyományokat: a női kvóták szűk keresztmetszetét, a szakterületek megoszlását, határozottan férfi vagy (inkább) női szakterületek gyakorlatát, különösen a nagykeresetű pályákon szembeötlő pl. ügyvéd-bírói, sebészet-gyermekeorvosi, tanár-tanítói, stb. kettősségét.

Női szerepváltozás nyomon követése

Az egyéni ambíciók, a tudományos szakmai igény valóra váltásának lehetősége, az értelmiségi szerep nyílt vállalása, már túlnőtt a feleség, az irodalmi vagy művészi szalonok háziasszonyi szerepén. Legitim, látható, oktatásban, saját nevükön kapott diplomával, önrendelkezési jogon, társadalmi megbecsült helyre kívánnak kerülni, a férfiakkal azonos módon, így egyfajta sorsközösséget vállalva alakul ki a feminista mozgalom értelmiségi szintje³. A feminizmus első nagy szakaszának szereplői aktív harcosok azok, akik az orvosi pálya mellett döntenek. Élesen rajzolódik ki az egyéni sorsok kapcsán a régi és új női szerepvállalás újonnan felmerülő, az alapkonfliktust megteremtve – amely a mai napig sincs megoldva – az egy személyben vállalt kettős női szerep a család, anyaság és a társadalmi érvényesülés. Könyvtárnyi irodalom született már e témában lehet-e egyidejűleg családi és társadalmi karriert építeni, ha igen hogyan, ha nem miért nem.

Miért pont az orvosi pálya lett az elsők között „feminizálva”? Hagyományosan a női munka⁴ a segítség, betegápolás⁵, beteg körüli teendők⁶ a családban, s már az ókorban kialakult a szülés körüli segítség foglalkozása – a bábáság intézménye,⁷ a gyógyfüvek ismerete, a házi orvosságok,⁸ praktikák használata.⁹

Egy új pálya választásának indítékai

Egyéni sorsokat vizsgálva a modernizációs szerepvállalás az orvosi pályát választó ifjú hölgyek első lépcsőjeként családjukkal a tanulás támogatásáért küzdöttek, elhagyva a koruknál fogva aktuálissá váló, közeledő hagyományos női szerepet: a házasság, feleség, háziasszony, anya évezredek megrögzült létének egyetlen megvalósítását, és/vagy a családi orvosi tradícióit követve indultak e hivatás felé (például a Genersich lányok). Többnyire az orvosi pályát az egyetlen társadalmi kitörési lehetőségként tekintik és a család minden anyagi áldozatot meghoz, hogy társadalmi felemelkedése kapcsán az új generáció tagjai

³ Kéri Katalin: Leánynevelés és női művelődés az újkori Magyarországon. (nemzetközi kitekintéssel és nőtörténeti alapozással. Kronosz Kiadó Pécs. 2018.

⁴ Gyáni Gábor: A bábától az orvosnőig. História, 1984/1. 31–34. <http://www.tankonyvtar.hu/en/tartalom/historia/84-01/ch13.html> (A letöltés ideje: 2018.08.07.

⁵ Balázs P: Orvoslás pénzért és hivatástudatból Melánia Kiadó, Budapest, 2002.

⁶ Dantonio Patricia: Histories of Nursing: The Power and the Possibilities. *Nurs Outlook*. 2010 Jul–Aug; 58(4): 207–213. doi: [10.1016/j.outlook.2010.04.005](https://doi.org/10.1016/j.outlook.2010.04.005)

⁷ Gradwohl Edina: Soranos. Új Mandátum kiadó Budapest 2006.

⁸ Péter H. Mária: A nők küzdelme a XIX. században a gyógyszerészeti oklevél megszerzéséért. Orvostud. értesítő. 2017. 90(1):47-53

⁹ Zsoldos János: Aszszony orvos, melyben a' szüzeknek, a' házas, terhes, szülő, szült, és koros aszszonyoknak nyavalyáik adattatnak elő. Győr, 1802.

továbblépjenek az érvényesülés útján, kiléphessenek a vidéki élet szűkös keresztmetszetéből, vagy egyszerűen a személyes függetlenség igénye, vagy tudásvágya miatt választják az orvosi pályát.

A társadalom részéről pedig miért az orvosi pálya nyílik meg elsőként? Az orvoshiány a populációhoz mérten mindig jelen volt. A magyar orvosi ellátottság mindig szűkös keresztmetszetet mutatott a Habsburg birodalomban. Ennek egyik fő oka, hogy a hazai képzést az európai egyetemekhez képest későn indították, a Nagyszombati Egyetem Orvosi Kara 1769. évi hallgatói létszám, valamint a végzett és működő orvosok száma az ország lakosságához képest kevésnek bizonyult. A végzettek közül többnyire a nagyvárosokban helyezkedtek el. A kiegyezés után indult el, s a századfordulóra lesz tapasztalható a hallgatói létszám hirtelen növekedése, mely folyamatosan emelkedett a 20. század első negyedében¹⁰

Közel száz évvel az egyetemi női felvétel előtt kezdődött meg a leánynevelés problémájának állami megoldása (1777 és 1806-ban megjelenő Ratio Educationis törvény), ekkor ezek a leányiskolák feladata a következő célkitűzésből indult: „A köznevelés előreláthatóan gondoskodik a női nemről a jövő asszonyairól, hogy ismereteik terén és erkölcsi tekintetbe megfelelő nevelésben részesüljön”.¹¹ A 19. század elején főleg az irodalomban jelenik meg a női szerepek változása, a romantika komolyan foglalkozik a nőkérdéssel¹², a női művelődés igénye egyre fokozódik: „A természet a szépnemet éles elmével, könnyű ésszel ajándékozta meg, mellyel a nagy és magas képzetek felfogására frissebb, mint a férfinem, kinek lassú komolysága az időben bizonyos pauzát von.”¹³

A 19. század második felében már az egész „művelt” világban forrongnak a női mozgalmak, elindul a nők egyetemi oktatása. Az első orvosnő Elisabeth Blackwell (1821-1910) volt, aki bár Bristolban születik, családjával Amerikába költözik, ahol az érettségi vizsgája után 28 egyetemen kér felvételt az ország különböző egyetemei orvosi karára, de 28-szor utasítják el. Ez nem szegi kedvét, mert végül is a felvételi kérelme sikerrel jár Pennsylvániában a *Medical Collegeben*, ahol 1849-ben a világon első nőként megkapja az orvosi diplomát. Sorra követik példáját Európában, ahol a nők különböző időpontokban szerzik meg az első orvosi diplomákat. Szinte utolsónak marad a Habsburg birodalom, ahol rendkívül nehézkesen jut érvényre az egyenjogúság, ami máshol már természetes tény volt.

A tanulás megnyitotta a nők számára az utat a különböző értelmiségi szakmák felé megteremtve a munkaerőpiacon való részvétel lehetőségét. Az egyéni, családi és társadalmi, gazdasági, politikai hatások együttese alakította ki a lehetőséget, hogy a nők tanulhassanak.¹⁴

A nők részesei lehettek – ha minimális formában is – az úgy nevezett „presztízs-osztó” intézményrendszernek, az egyetemi életnek és oktatásnak, melynek végén diplomával igazolva – látszólag – egyenlő eséllyel indulhattak az orvosi pályán a férfi kollegáikkal együtt. Persze nem volt ez egy gombnyomásra működőképes társadalmi akarát, hiszen nagyon sok ellenzője akadt e fejlődésnek és változásnak már elméletileg is. De még többen akadályozták a folyamat gyakorlati megvalósítását.

A feminista mozgalmak indították el az első lépéseket az egyenlő választójog, munkajog (egyenlő munka, egyenlő bér – ez még ma nem sikerült teljesen), családjog (gyerek- anyák támogatásai), női jog (abortusz, szülési szabadság, stb.) kivívása érdekében. Az, hogy ma itt tartunk, hogy az emberi jogok (sok országban) egyaránt érvényesek mindkét nemre, elszánt feministáknak volt köszönhető és azoknak az első egyetemi tudományukat művelő nőknek, akik a tanulásban és a művelődésben látták az egyetlen lehetőséget és esélyt

¹⁰ Nagy Péter Tibor: A tömegesedés évszázada –a történet-szociológiai új lehetőségei. *Educatio* 23. évf. 2. sz. 2014. 216-238.

¹¹ Ratio Educationis. Az 1777-i és az 186-i kiadás magyar nyelvű fordítása. A tananyag kiválasztása és felosztása VII. fejezet (De Institutis Puellaribus). Akadémia Kiadó Budapest, 1981.241.

¹² Kornis Gyula: A régi magyar nőmozgalom és a leánynevelés. Budapesti Szemle. Budapest, Franklin Társulat 1927. 57-94.

¹³ Ibid

¹⁴ Lorber, Judith. *Women physicians: careers, status, and power*. New York: Tavistock, 1984.

a jogok elnyerésére. Megállták a helyüket. A legkiválóbbak voltak az első egyetemre kerülő hallgatók, állandóan a maximum felett teljesítettek, hiszen görcsővel vizsgálták minden tevékenységüket, bármi hibát észlelve „nőinek” nevezett magatartásnak tudták be az esetleges tévedéseket, amelyeket a férfiak is elkövetnek, de más megítélés alá kerülnek, mint a nők. Így a nők bizonyítási kényszer alatt cselekedtek, hogy legjobban teljesítsenek. Mindannyiuknak sikerült ez a bizonyítás hatalmas erőfeszítéssel, szorgalommal és kitartással, mind egyenes gerinccel álltak helyt egész életükben, elhivatottak voltak.

A nők befogadása az egyetemre nehézkes volt, különösen a budapesti Orvosi Karon, ugyanis a nagyhírű professzorok eleinte szinte elképzelhetetlennek gondolták, hogy nők kerüljenek például a boncasztal mellé, vagy sebészként, vagy bármilyen oly férfiasnak tartott orvosi szakmába.

A mozgalomtól a törvényig

A magyar nők tanulási jogainak kivívásáért indult mozgalom sikeréhez részben hozzájárult a „Mária Dorothea Egyesület”, amely 1885-től szorgalmazta a nők tanulását.¹⁵ Nemzetközi példák, harcos feleségek és az apáktól függetlenedő leányok, de később már a nőkkel egyetértő férfiak nemzetközi szervezete, a „Férfi-liga” munkájukkal és akaratukkal elősegítették a női jogok kivívását. Ezekből nőtt ki és számos egyéb tényező hatására 1895. februárjában végül megszületett leirat Wlassics Gyula vallás és közoktatási miniszter részéről, hogy járuljanak hozzá a nők egyetemi felvételéhez – „bölcseleti, orvosi és gyógyszerészeti pályára léphetése tárgyában”. Az orvosi Kar rövid időn belül egyhangú nemleges válaszát visszaküldte. Az 1895. december 19-i törvény előtt azonban, melyet a király aláírt és elfogadott, meg kellett hajolniuk és felvenni a jelentkező női hallgatókat is:

„bölcseleti, orvosi, gyógyszerészeti pályákra való léphetésük céljából a felsőbb tanintézetekre leendő fölvételre, amennyiben a szabályszerű föltételeknek megfelelnek, az illetékes felsőbb tanintézet meghallgatása alapján, esetről-esetre engedély adassék, és részökre, miután tanulmányaikat — a fennálló szabályok értelmében — sikerrel befejezték, a képesítő oklevél kiadassék.”¹⁶

„Női hallgatók felvétele. A szabályszerű előképzettséget igazoló nőknek (1. 5. §. és 39. §.) — a bölcselet, orvosi és gyógyszerészeti pályákra való léphetésük céljából — a felsőbb tanintézetekre leendő felvételre, az illetékes felsőbb tanintézet meghallgatása alapján, a Miniszter úr esetről-esetre engedélyt adhat. A Miniszter úrhoz intézett felvételt kérő folyamodvány, az előképzettséget igazoló bizonyítvány és a születési bizonyítvány melléklésével annál a karnál nyújtandó be, melynél az igényjogosult a beiktatást kívánja; a folyamodvány a karnak véleményes jelentésével, minden egyes esetben a Miniszter úrhoz terjesztendő fel végeldöntés céljából. (Vkm. 1895. évi decz. 19-én 65719. sz. R.)”¹⁷

Kezdetben csak egy kitűnő érettségivel remélhettek felvételt a női hallgatók. Később ez így módosult 1904-ben:

„A miniszter úr a nőknek beiktatásánál a következő elveket állapította meg: a) jeles érettségivel bíró nőknek azonnali felvételét engedélyezi; b) a jó érettségivel bíró nőknek felvételét, egy rendkívüli hallgatói

¹⁵ Péter H. Mária: Nők az egyetemen. Az első okleveles orvosnők és gyógyszerésznők a budapesti felsőoktatásban és a kolozsvári Ferenc József Tudományegyetemen. Erdélyi Múzeum-Egyesület 2018. 80. kötet 1. füzet. Digitális tár. <https://eda.eme.ro/handle/10598/30921>

¹⁶ Magyarországi Rendelet Tára 1867-1945 381. VKM .1684.

¹⁷ Magyarországi Rendelet Tára 1867-1945 Vkm. 1895. évi decz. 19-én 65719. sz. R.

minőségben eltöltött tanévben elért eredménytől teszi függővé; c) az elégséges érettségi bizonyítványt felmutató nőket kérésükkel elutasítja.”¹⁸

Szociológiailag fontos megvizsgálni az első egyetemre jelentkező nők egyéni életutjainak mikro-történeteit, kik és honnan kerültek az orvosi pályára, hogy alakult szakmai és magánéleti sorsuk.

Olyan kevesen voltak az első 10-15 évben, hogy természetesen minden női hallgató jól ismerte egymást, összetartottak, közösen tanultak, versenyeztek, megosztották a gondjaikat egymással, együtt harcoltak a női általános és szakmai jogokért. Kiálltak egymásért, nemcsak a közös érdekek miatt, hanem komoly emberi és szakmai barátság alakult ki közöttük.

Sok kutatót, szerzőt és a közvéleményt is foglalkoztatta és ma is foglalkoztatja – mint egy Guinness rekordok versenyében – az első ismerte. Így van ez az első egyetemre bejutó, végzett orvosnőkkel is. Számtalan írás jelent meg 1895 óta, ki miben volt első.

Az a rendelet, amelyet Wlassich Gyula hozott, csak az első lépés volt ahhoz, hogy elinduljon egy humánus folyamat, melyben a nők és a férfiak közötti alapvető társadalmi, hatalmi különbséget volt hivatva enyhíteni a tanuláshoz való jog megalkotásával. Visszatekintve e küzdelmes időszakra a folyamat apró lépésekben hozott csak eredményt, de elindult végre valami ezen a területen.

A sokáig ellenálló Budapesti Királyi Orvosi Kar a legkülönbözőbb kifogásokat keresett a nők tanulásával szemben, féltve a férfi felsőbbrendűséget. Bár a kor szellemében már komoly hangot adtak a nemzetközi és így lassan a hazai feministák is, sok követővel és még több heves ellenzővel. Persze nyíltan a kor haladó szemléletűnek vélt professzori kar megfelelő kifogásokat keresett a nyílt ellentmondás helyett, mint például a női illemhely valóságos hiánya, mely nemcsak erkölcsi, technikai, de nyomós közegészségtani problémát vet fel, miért nem kellene a női hallgatók. Annyira elterjedt volt ez a szóbeszéd, hogy a „Borsszem Jankó” is megemlíti a helyzetet sajátos gúnyos karikatúra stílusában az ismert négy állandó szereplő közül a diákismereteket terjesztő és az ő problémájukra reagáló Bukovay Absentius interpretálásában:

„Az egyetem női hallgatóinak egy küldöttsége tisztelgett a napokban nálam, kérve pártfogásomat egy külön női illemhelynek az egyetemen leendő felállításáért. Megígértem, hogy tanulmányozni fogom a kérdést.”¹⁹

¹⁸ Magyarországi Rendeleték Tára 1867-1945Vkm. 1904. évi július hó 7-én 35138. sz. alatt kelt R.)

¹⁹ Borszem Jankó 1897. 30. évf. 10. (1526. sz. 8.

2. kép: Borsszem Janko_1897-1539845997__pages187-187

Dr. Hugonnai Vilma ez időben már rég járta kemény, eltéríthetetlen elhatározásából saját útját. Tanulmányait befejezve Zürichben dolgozott orvosként, mert a budapesti konzervatív orvosi Kar ellenálló szelleme miatt nem volt maradása itthon.

Az első négy ifjú kisasszony doktorrá válása

Ebben az írásban e négy első doktornő sorsát mutatjuk be, közös és eltérő mozzanatait, életük fő állomásait a teljesség igénye nélkül.

Kronológiailag a táblázat az avatások sorrendjét mutatja:

Napló sorszám	név	Felvételi kora	vallás	Születési hely	Doktori avatás	avató
3355	Steinberger Sarolta 1871.09.12.-1966. 11. 24. -	25	izr.	Ugocsa, Tiszaújlak	1900.11.03	Bókay Árpád
3486	Königsberger Lea 1871-	25	izr.	Hunyad, Kalán	1901.12.23.	Tanhoffer Lajos
3534	Szendeffy Ida 1869-	27	rk.	Torontál, Nagy- Kikinda	1902.06.28	Bókay Árpád
n.a.	Schorr Matild ?-?	n.a.	izr.	n.a.	n.a.	n.a.

3. ábra az első négy orvosnő avatásának kronológiai sorrendje

Steinberger Sarolta (1871.09.12. Tiszaújlak – 1966. 11. 24. Budapest), az első Budapesten avatott doktornő. Apja, Steinberger Lipót az Ugocsa megyei Tiszaújlaki földbirtokos a szabadságharcban részt vett honvéd, egyike a vidék legtekintélyesebb és legjótékonyabb földbirtokosainak, akihez bizalommal fordult nem csupán a község, de az egész környék szegénye is. Később (1891-től) a helyi takarékpénztár részvénytársaság Felügyelő-bizottsági tagja²⁰ lesz.

Steinberger Sarolta e jómódú zsidó család nyolc gyermeke közül hetedikként 1875. szeptember 12-én született. Gimnáziumi tanulmányait – miután még a lányok nem járhattak gimnáziumba – magánúton végezte, az év végi vizsgáit a debreceni, majd a máramaroszigeti gimnáziumban kitűnő eredménnyel végezte,²¹ érettségi vizsgája Kolozsváron tette le azt is természetesen kitűnő eredménnyel.²² Egy helyi babona ébresztette rá, valójában gyógyító akar lenni, melyet ő maga egy vele készült riportban mond el:

„Tiszaújlakon, egy elmaradott kis faluban laktunk. Nyolcan voltunk testvérek, én voltam a hetedik. Ott, a faluban az a babona járta, hogy a hetedik gyereknek mindig gyógyító a keze. Gyerekkoromban nem volt olyan betegség a faluban, ahová el ne cipeltek volna. Meg kellett tapintanom a beteget, hogy meggyógyuljon. Hol meggyógyult, hol nem, de hittek a kezem gyógyító erejében. Ha véletlenül a pap rá nem beszéli a szüléimet, hogy taníttassanak, talán éppenséggel javasasszony lettem volna — mondja nevetve.²³

A kolozsvári református kollégiumban tett érettségi vizsgája eseményszámba ment, melyről így írtak a sajtóban:

„Osztályvizsgálatot már tett és pedig fényes eredménnyel, különösen a latin nyelvben és természettanban mutatott szép jártasságot. A kisasszony az érettségi után Parisba megy orvosnövendéknek.”²⁴

De nem így lett, nem Párizsba, végül Zürichbe ment továbbtanulni. Követte a nagy előd Hugonnai Vilma útját Zürichben két félévet járt egyetemre, mindenképpen szülész-nőorvos akart lenni.

Elkezdődött a szorgalmas és kitartó tanulás, a napi elismerésért való megküzdés és ez bizony az első magyar orvosnők élete végéig tartó állandó napi harcot jelentett.

²⁰ Mihók-féle Magyar Compass 24/1. 1896. Pénzügyi évkönyv. szerk: dr. G. Nagy Sándor. Budapest, Rózsa Ottó. 459.

²¹ Bókai János dékán avatóbeszéde.

²² Pécsi Napló, 1900. november 9. évfolyam, 251. szám 1900-11-04. 6.

²³ Szabó László: A Doktor néni. Népszabadság, 1962.10.82-83

²⁴ Budapesti Hírlap, 1892. május 12. évfolyam, 141. szám. 1892-05-21.7.

4. kép: dr. Steinberger Sarolta

Steinberger Sarolta erről így emlékezett vissza:

„Több professzor sokszor az órákon megjegyzéseket tett, hogy hova jutott a világ: nő az orvosegyetemen! A férjhallgatók sem mind fogadták szívesen. Sokan úgy mintha én, a leendő orvos kisasszony a kenyerükre pályáznék.”

Abban az időben még hallatlan konzervativizmus uralkodott a nők társadalmi szerepét illetően. A női egyenjogúságról alig-alig lehetett beszélni, s ennek következményeként alakult ki erős, sokszor a férfiak szerint a „jó ízlés” határát túllépő feminizmus, a női egyenjogúsítási mozgalom.

Steinberger kisasszony egyetemi időszakában a sok ismeret befogadásával együtt élte a fiatal hölgyek életét a tanulás mellett sportolt, táncmulatságra járt, melyről olvashatunk, mint egy megemlékező társadalmi eseményről.²⁵

Az előadásokon és az orvosi gyakorlatokon az évfolyamában, mint egyetlen női hallgató szerepelt. Az utána jövő évfolyamban ketten – Königsberger Lea és Szendeffy Ida – már „kitaposott” úton jártak, a professzorok és hallgatók is hozzászokhattak a nők jelenlétéhez az oktatás során.

Fiatalabb kolléganőjével, Győri Ilonával közben az egészségtan tanári kurzust is végezték. Egyetem utolsó éve alatt egyik nyáron Máramaroson fürdőorvosként²⁶ dolgozott, ami ritkaságszámba ment. A fürdőorvoslás, balneológia akkor a legmodernebb szakterületnek számított és megkívánta a legkvalifikáltabb orvosokat. Szakmai hierarchiában a legmagasabb lépcsőfokon állt a századfordulón.

²⁵ Budapesti Napló 1903.12.235.

²⁶ Független Magyarország. 1903.12. 25. 28.

Steinberger Saroltát 1900-ban avatták orvostudorrá. Az avatásáról a napilapok szenzációként tudósítottak. A ceremónia az egyetem központi épületének aulájában ünnepélyes keretek között zajlott, előkelő közönség előtt. A doktorkisasszony fehér ruhában jelent meg és ezzel is kirítt a fekete frakkos urak közül. S valóban, mint egy papnő jelent meg az ünneplő publikum előtt. A szokásos eskü letétele és kézfogás után²⁷ az orvoskari dékán Bókay János professzor „lendületes beszédet intézett hozzá, ecsetelvén a hivatás magasztosságát, a melynek a mai napon papnőjévé szegődött.”²⁸

A „felbolydult” addigi rendet ecsetelő újsághír világosan leírta a női orvosok szokatlan helyzetét:

„Arról meg vitatkozni fognak a hozzáértők, helyes-e, nem-e, hogy erről az eddig egészen kizárólag férfinak való pályára asszonyokat, pláne leányokat is bocsátanak, de mindenképpen nagy dolog az, hogy leányok belevágnak a nehéz tanulmányokba, s nemcsak úgy próbaképpen, hanem keresztül is viszik, amibe belefognak. Nagy könyveket bújnak, fáradsággal jegyzeteket csinálnak, vizsgainak, tetemeket bontanak, mindezt annyi esztendőn át úgyszólván reggeltől estig. És végül anynyira jutnak, hogy eleven embereket gyógyíthatnak, merész kézzel, éles műtőszerszámokkal azokon operációkat is végezhetnek... dr. Steinberger Sarolta kisasszony elérte már ezt a fokot, s hogy esztendőről-esztendőre most már mind több fiatal hölgy megy ambícióval az orvosi pályára, a jövőre ő utána majd többen is kivetkeznek, s majd azokkal is, mint ma Steinberger kisasszonynyal, kezét fognak a dékán és a többi tekintélyes tanárok és mondják majd nekik is: — Tudorrá fogadom!”²⁹

Az egyik kommentátor, mint jól értesült a privát szféráját sértő módon egy epizódot is leír, „*hogy a doktor kisasszony már, mint menyasszony Hymen rózsá-lánczától körülövezve majdnem felesége lett egy szülővárosabeli orvosnak, de tudomány-szomja fölládoztatta vele a földi boldogságot, így nagyobb dicsőséget és hírnevet szerezne úgy magamagának, mint kicsi kis szülővárosának.*”³⁰

Az újságíró az akkori közvélekedést tükrözi: vagy tudomány, vagy házasság, az egyik szinte kizárja a másikat.

1901. Steinberger díjtalan gyakornoki állást kapott a híres Tauffer klinikán³¹ egy évre. Komoly és kemény munka várt rá a tudományos igénnyel, magas szinten működő klinikán. Ennek megfelelően megírja első cikkeit, amelyet Tauffer segítségével az Orvosi Hetilapban folytatólagosan jelentet meg. A téma az orvosnők története a kezdetektől a századfordulóig, melyben a bábáság és a szülés körüli teendők fejlődéstörténete is szerepel. Az egy év gyakornoki idő hamar eltelik, és máshol kerül alkalmazásba.

Diszkrimináció

Az előítéletekről a következőt mondta Steinberger doktornő a vasdiplomája (1960) átvétele után egy riportban:

²⁷ Pécsi Napló, 1900. november 9. évfolyam, 251.4.1900-11-04

²⁸ Budapesti Napló 1900.303. sz.6. 1900.nov. 4.

²⁹ ibid

³⁰ Pécsi Napló, 1900. november 9. évfolyam, 251. szám 1900-11-04. 6.

³¹ Magyarország, 1901. október (8. évfolyam, 232-258. szám) 1901-10-30 / 257. szám 6.

„mind több nő követett az egyetemen [...] az előítéletekről persze, [...] a társadalmi élet egyéb területeiről nem is beszélek, hiszen a kilencszázas évek elején nemcsak a törvényhozással, hanem még a társadalmi előítéletekkel is meg kellett küzdeni, hogy a nők és a férfiak elbírálása, alkalmaztatása egyenlő legyen.”³²

Az első ilyen komolyabb eset, amikor meg kellett tapasztalnia az előítéleteket, a budapesti kir. Orvosegyesület Gynekológus szakosztályának 1901. december 10-dikén tartott ülése volt, amelyen Kézmárczky Tivadar professzor elnökölt. Az elnök üdvözlő szavaival megnyitotta a tudományos értekezést. Az ülésen három vendég volt jelen: Steinberger Sarolta dr. kisasszony Czukor dr. és Záborszky dr. urak.

Az eszmecsere témája a női betegségek balneoterápiája és a női bajok helyi gyógyításáról szolt a fürdőhelyeken kialakult ellentétes nézetek megvitatása, melyeket egyrészt a nőorvosok, másrészt a fürdőorvosok e kérdésben vallanak. Szakmai féltékenység és erkölcsi kérdések merültek fel egyaránt a két szakma hatáskörét illetőleg. Ki, mikor, hogy és hányszor vizsgálja, vizsgálhatja meg a beteget a fürdőhelyen. Mi történik, ha vizsgálat nélkül rendelnek fürdőt, vagyis anélkül, hogy diagnózisa lenne a páciensnek.

A jegyzőkönyvből kiderül, hogy dr. Steinberger a budapesti kir. Orvosegyesület Ginekológus szakosztályának nem volt tagja, holott mind ginekológiai, mind a balneológiai ismeretei megfelelőek lettek volna. Meghívott vendégként tehát szakmailag elismerték – hiszen meghívták –, de nem engedték belépni a szakosztályba kérése ellenére.

A Budapesti Orvosi Casinót kiváló orvosok 1897-ben alapították, mint szakmai érdekeltségű szervezet. Széchenyi eredeti elvei alapján egyfajta szakmai elit találkozóhelyeként szolgált, ahol az orvosok kellemes körülmények között tematizált szakkérdésekkel foglalkoztak, felolvasó esteket tartottak kedd délutánonként és vasárnap. Teljesen civil szervezeti felépítésben működött a szakmai kaszinó. 1904-ben Steinberger Sarolta dr. kérte felvételét, amelyet elutasítottak. Óriási sajtóvisszhangot kapott a feministák segítségével ez az eset. Keményhangú cikkek jelennek meg,³³ kritizálva a „férfi-clubot” védőket, akik gender kérdéssé változtatták a szakmai kérdést.

Egyik ifjú női orvos dr. Rácz Hanna³⁴ kemény nyilatkozatát egy latin közmondással kezdte: „*Lucus a non lucendo*” (világos, mint a vakablak). Az alapszabályra hivatkozva sorra dönti meg az elutasítás törvénytelenységét, ugyanis a felvétel kritériuma: feddhetetlen jellemű orvos, ez a *lucus*, vagyis világos. Egyszerre két orvos jelentkezett felvételre, elvégezték az egyetemet, szigorlatoztak, diplomájuk volt, csak az egyik férfi a másik nő. A férfit felvették, a nőt nem ez *non lucendo*. Szavazást rendeltek el a doktorkisasszony felvételéről az eredmény 14 ellene, 24 mellette. Mivel 2/3-os igen szavazat kell a felvételhez, így „*medicinae universae doctor* Steinberger Saroltát a Budapesti Orvosi Casino választmánya nem vette fel tagjai köze.”³⁵

Megkérdezték a prominens professzorokat, akik a következő válaszokat adták. Müller Kálmán főrendiházi tag, az Országos Közegészségügyi Tanács elnöke, miniszteri tanácsos, a dunabalparti kórházak igazgató főorvosa szerint a vezetése alatt álló kórházakban már két nőorvost alkalmazott. Amelyik nőnek diplomája van, természetes, hogy minden irányban ugyanazok a jogai vannak, mint a férfi orvosdoktornak – támogatta Korányi Frigyes egyetemi orvosprofesszor, főrendiházi tag: „A női kérdés egy általános kérdés, amelyből egyes részeket kiszakítani nem lehet, különösen pedig nem egyes esetekről, amelyeknek a körülményeit

³² Szabó László: Doktornéni. Népszabadság. 1962. okt. 9. 6-7.

³³ Független Magyarország, 1904. január (3. évfolyam, 643-673. szám) 1904-01-10 / 652. szám 9.

³⁴ Rácz Hanna (dr. Jakab Lászlóné) gyermekorvos, Egészséges gyerekszoba, Grill Károly Könyvkiadó, Budapest 1912. A nő feladatáról az egészség védelmében. *Egészség* 1906. - A tudóvész forrásai a háztartásban. 1909-ben sok vidéki újságban - Az egészséges gyerekszoba, Bp. 1912. könyv írója.

³⁵ Független Magyarország dr. Steinberger Sarolta esete. 1904. jan. 6. 9.

nem ismerem,” vagyis Korányi mellébeszélt, *circumspectus*. Bókay János egyetemi orvosprofesszor, a Stefánia-gyermekkórház igazgató-főorvosa, aki felavatta Stenberger doktornőt, nem nyilatkozott, de szerint is várni kell, miképp válnak be az orvosnők, tehát ellenezte. Navratil Imre egyetemi sebész professzor szerint az alapszabályt revideálni kell, fel kell venni a nőket. Bársony János egyetemi professzornak közömbös volt; Feleki Hugo egyetemi magántanár a Casino társalgásnak esetleges szabadabb hangja miatt aggódott, de azért az volt a nézete, hogy a nőket fel kell venni tagnak, ha már folyamodnak ezért, — bár az nem helyes, hogy folyamodtak. Dr. Nékám Lajos egyetemi tanár azt helyesnek tartotta, hogy felvették a nőket a tisztán tudományos célzatú orvosi egyesületekbe, de a Casinóban előfordulható szabadabb beszéd gondolkodóba ejtette, ellenezte tehát. Komoly, fondorlatos diplomáciai nyelvezetet használtak többnyire a tagok, ami finoman az elutasítást takarta.

Steinberger Sarolta hosszú évtizedeken keresztül a Budapesti kerületi Munkás-Biztosító-Pénztár rendelő intézetében dolgozott a Csengery utcai nőgyógyászatban. 1927-ben a rendelőt átszervezték és átnevezték, az OTI nevet kapta. Steinberger rövidesen az OTI főorvosa lett. Munkásnőket kezelt igen nagy odafigyeléssel, kiváló szaktudással.

1937-ben gondatlanságból okozott emberölés vétsége címén indult meg a bűnvádi eljárás dr. Steinberger Sarolta, az OTI osztályvezető főorvosa ellen.

Az orvosnő az OTI nőgyógyászati osztályán megvizsgált egy beteg asszonyt és miután csak kezdetleges betegséget állapított meg, arra utasította, hogy egy-két hét múlva újból jelentkezék. Az asszony nem fogadta meg a tanácsot, hetek múlva jelent csak meg ismét a rendelőben, de ekkor már olyan rosszul volt, hogy azonnali műtéttel sem tudtak rajta segíteni és az asszony meghalt. A törvényszéki orvos dr. Orsós Ferenc szakvéleménye³⁶ az volt, hogy Steinberger Sarolta már az első vizsgálat alkalmával megállapíthatta volna, hogy milyen betegségről volt szó. Tehát gondatlanul járt el, amikor a beteget későbbi jelentkezésre utasította. Ezért gondatlanságból okozott emberölés vétségében bűnösnek mondták ki és ezer pengő pénzbüntetésre ítélték.

Azt nem tudjuk, hogy Orsós professzor véleményét mennyire befolyásolta ez ügyben a zsidókról alakított általános vélemény – és ez esetben Steinberger Sarolta zsidó orvosnő volt ügye –, de tudjuk, miként érvelt a teljes faji elkülönítésről a későbbi III. zsidótörvény (fajvédelem) tárgyalásán az Országgyűlés felsőházában, az Orvosi Kamara képviselőjében.³⁷ Tudjuk azt is, hogy Orsós (és Csik László³⁸) hivatali képviselőként kérvényt nyújtott be 1944-ben, a német megszállást követően a belügyminisztériumhoz, hogy a hatóságok az addig megkímélt, polgári munkaszolgálatban alkalmazott zsidó orvosokat mielőbb deportálják. Ennek az akciónak a háború után végzett becslések szerint mintegy 2500 zsidó orvos esett áldozatul, az ország zsidó orvosainak több mint a fele.

³⁶ Feltűnő orvosszakértői vélemény egy OTI osztályvezető orvos ügyében Pesti Hírlap 1937-10-27 / 244. szám 10, Esti Kurir, 1937-10-27 / 244. szám 2.

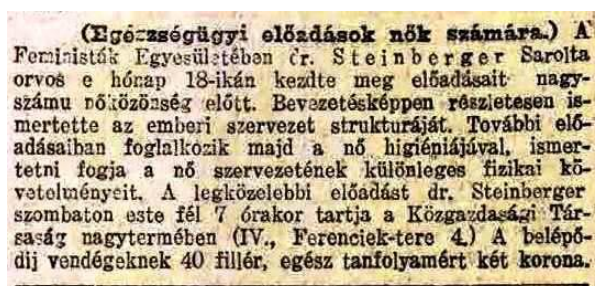
³⁷ A házassági jogról szóló 1894:XXXI.tc. kiegészítéséről és módosításáról, valamint az ezzel kapcsolatban szükséges fajvédelmi rendelkezésekről” kiadott 1941:XV.tc. a *nürnbergi törvényeken* alapuló tc. már a zsidók és nem zsidók közötti *társ. kapcsolatok felszámolását* tekintette céljának. – Az 1941.aug.8-án, Bárdossy László miniszterelnöksége alatt életbe lépett ~ megtiltotta a zsidók és a nem zsidók házasságkötését, ill. a házasságon kívüli nemi kapcsolatot börtönbüntetéssel szankcionálta. Teljessé vált a magyar zsidóság törvényileg szabályozott elkülönítése a hazai társadalomban a nemzsidók részétől. „Ami most a fajvédelmi javaslat 9. §-át illeti, itt több oldalról elhangzott az, hogy beleütközik a természeti törvénybe, ha megakadályozza a zsidók és keresztények házasságkötését. A természet törvényeiben a tudomány a faj legmesszebbmenő védelmét figyelte meg. A faji korlátok áttörése nem a természeti törvény, hanem az egyéni nemi ösztön természet elleni jelensége, tapasztalat szerint káros kivétel.” Orsós Ferenc

³⁸ Magyar László András: Egy vitéz doktor. Kaleidoscopehistory Journal of History of Culture, Science and Medicine, 2018. Vol. 9. No. 17. 100-104

Steinberger ügyében pedig tovább folyt a vizsgálat, most már a II. fokon. A Tábla a legfelsőbb igazságügyi orvosi tanács szakvéleménye alapján megállapította Steinberger Sarolta főorvos ártatlanságát és jogerősen felmentette.³⁹

Steinberger doktornő elkötelezett híve volt a civil munkának, előadásokat tartott nőknek, fiatal lányoknak, nemi felvilágosítás, higiéniai előírások, fertőző betegségek, szoptatás és egyéb témákban hosszú éveken keresztül. Magyar Nők Közművelődési Körének hűséges tagja, a Feministák Egyesülete⁴⁰ Nőtisztviselők Országos Egyesülete állandó meghívott előadója.

5. kép: Magyarország, 1906. január 13. évfolyam, 22. sz.1906-01-26 / 22.

1907-ben a Budapesti Kerületi Általános Munkásbetegsegélyező-Pénztár a téli hónapokra egészségügyi előadásokat szervezett tagjai számára, melyek megtartására a pénztár orvosai vállalkoztak. A doktornő előadásokat tartott a nők számára,⁴¹ kezdeményezésére megnyitották az Anyák iskoláját (1910). A Nők világkongresszusának budapesti előkészítésén 1913-ban a bizottságban lelkesen dolgozott.⁴²

A második világháborút nem tudjuk, hogy vészelte át, de elmondása szerint: „Egyedül vagyok, teljesen egyedül. A háború alatt mindenem és mindenkim elveszett”⁴³.

A világegés után visszavonul Pesthidegkútra, megkapta az arany (1950)- majd a vasdiplomáját (1960). Utolsó pillanatig olvasott, fejlesztette és művelte magát. Végül teljesen magányosan halt meg.

Königsberger Lea (1875. Kalán- Hunyad- 196.? Budapest)

az első Magyarországon érettségizett lány, elsőnek vették fel az orvosi fakultásra és ő volt az első doktornő, aki Pesten kezdte és befejezte az egyetemet.

Déva melletti Pusztá-Kalányban született 1875-ben. Apja vegyeskereskedését⁴⁴ vezetett, egyszerű tagja volt az ortodox zsidó közösségnek. Két gyermeke született Ábrahám és Lea. A szerény anyagi körülmények közt élő gyerekek egyetlen kitörési lehetőségük a tanulás volt, amelyet mindketten komolyan vettek. Lea már ifjú korában elhatározta, hogy orvos lesz, Ábrahám pedig ügyvéd akart lenni. Lea igen eszes és intelligens lány, nagy akaraterővel rendelkezett, hogy minden korlátot, terveit keresztező vagy veszélyeztető akadályt legyőzzön ahhoz, hogy orvos legyen, s ezzel első lett szülőföldjén, s hazánkban is.

Az 1895-ös VKM decemberi rendelkezése szerint a női hallgatók egyetemre csak kiváló érettségivel jelentkezhetnek. A gimnáziumi tanulásuk is e rendelet-csomag egyik része volt, addig nem járhattak és nem

³⁹ Friss Ujság, 1938. december 43. évfolyam, 293. szám 1938-12-23

⁴⁰ Magyarország, 1906. január (13. évfolyam, 22. szám) 1906-01-26

⁴¹ Népszava. 1907. 01.17.

⁴² Pesti Napló, 1913. március (64. évfolyam, 52-76. szám) 1913-03-23 / 71. szám

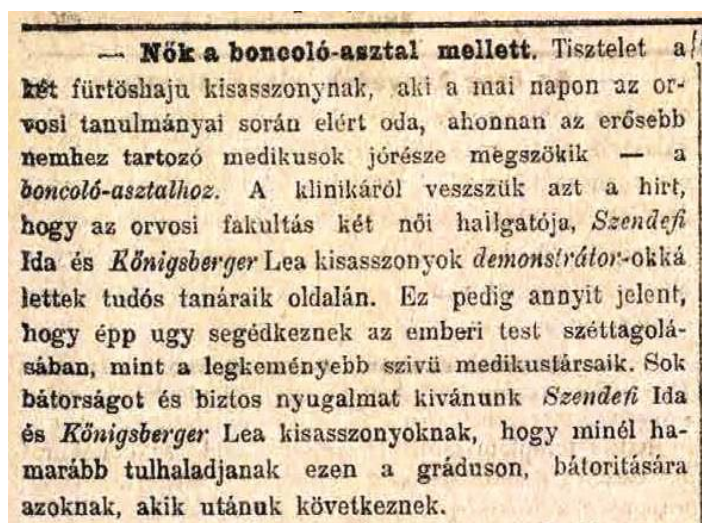
⁴³ Szabó László: Doktornéni. Népszabadság. 1962. okt. 9. 6-7.

⁴⁴ Központi Értesítő, Kivonat a magyarországi kereskedelmi cégjegyzékekből. Földművelés-, ipar- és kereskedelmi m.kir.minisztérium. 1876 1. évfolyam 1876-01-23.1.

érettségizhettek a lányok. A következő év májusi felvételi vizsgája kitűnően sikerült. A Pesti Naplóból azt is megtudhatjuk, az érettségi előtt már okleveles tanítónő volt. A tanítónői szakma választása is jelzi, hogy az önállósodás vágya korán megmutatkozott: Maturáns-kisasszony [...] Königsberger kisasszony, aki különben már okleveles tanítónő, kitűnő eredményével tette le az érettségit.⁴⁵

Az egyetemi tanulmánya megkezdődött. Az első női hallgatók a legkiválóbbak voltak, hiszen kezdetben csak a legjobb eredményű érettségi vizsgával vették fel őket az egyetemre és hatalmas erővel, szorgalommal tanulnak, Mindegyik később miniszteri dicséretben részesül, különös, alapos és nagy tudással rendelkeztek. Másképp meg sem tudtak volna maradni társaik és főleg a konzervatív professzori kar előtt. Így kerülhet sor arra, hogy tudásuk jelzéseként pályaművük is nyert, kitüntetések kaptak a valóban elért eredményeikért.

Demonstrátori megbízást azok a tehetséges és tudománnyal foglalkozó, kiemelkedő hallgatók kaptak, akik a klinikai és elméleti oktató-kutató munkában közreműködtek a Kar dékánjának és az Intézet vezetőjének beleegyezésével. A jó tanulmányi eredményt mutató hallgatókból lettek a demonstrátorok, akiket a pályázat alapján bíztak meg⁴⁶ s gyakorlatot vezethetnek, vagyis oktathatják a medikusokat, valamint legkiválóbb demonstrátorok az egyetemi oktatók utánpótlásának bázisát alkotják. Micsoda dicsőség és mekkora tudás állhatott a demonstrátori pályázat mögött, hogy elnyerte e címet és feladatot Königsberg Lea Szendeffy Idával együtt. A korabeli sajtó is sietett hírül adni ezt a nagy eseményt:

6. kép: Pesti Napló 1897. 48. évf. okt. 23.10

1897-ben külön miniszteri dicséretben részesülnek azok, akik kitüntetéssel vizsgáztak és köztük volt a női hallgatók nagy része: Frank Olga, Glatz Edith, Genersich Margit, Königsberger Lea, Genersich Gabriella, John Szidónia, Szántó Margit, mindannyian az orvosi szakon.

A sikeres egyetemi tanulmányai alatt 1900-ban évváró ünnepségen az egyház és a kormány delegáltjai vettek részt. Jelen volt Wlassics Gyula közoktatásügyi miniszter, az egyetem összes vezetője, dékánok, prominens személyek, egyetemi tanárok. Mindez azért fontos a tényszerű eseményen kívül, mert ebben az ünnepi, történelmi légkörben olvassák fel az orvos kari pályadíjak nyerteseit, melyet Szendeffy Ida és Königsberg Lea együtt kapják meg, valamint Genersich Margit külön egy boncjegyzőkönyvi pályázati díj

⁴⁵ Pesti Napló, 1896. június 47. évfolyam, 173. szám, 2.1896-06-24

⁴⁶ Pesti Napló 1897. 48. évf. okt. 23.10

győztesei. Ez az elismerés és a taps a legnagyobb nyilvánosságot kapta. „A derék nőkollegákat, a kik a helyszínén vették át jutalmukat, lelkesen megéljenezte a hallgatóság.”⁴⁷

Egy évvel később 1901 decemberében érkezett a várva várt nap – a doktorrá avatás. A megszokottól eltérő, sokkal nagyobb ünnepséget rendeztek erre az alkalomra, persze nem az első magyar orvosnő avatása miatt, aki itt kezdte és fejezte be a tanulmányait (Steinberger Sarolta Zürichben kezdte a tanulmányait, Szendeffy Ida bár feljebbi évfolyamban kezdte egyetemi pályafutását, csak 1902-ben kapja meg a diplomáját), hanem mert Wekerle Sándor miniszterelnök apa szép reményekre jogosító⁴⁸ fiát is avatták a jogi karon.

Rajtuk kívül, még mintegy negyven jelölt várt a bűvös mondatra: „orvostudorrrá avatom” Nemcsak a földszintet, hanem az emeleti karzatokat is ellepte a közönség. Különösen sok hölgy volt jelen, akik lelkesen vettek részt a nagy eseményen, hogy nőtársuk avatását megünnepeljék. „Königsberger Lea kisasszony eképp nemcsak az első női orvosok közé tartozik, hanem a nálunk még szinte ismeretlen self made woman⁴⁹ tiszteletreméltó típusát képviseli.”

Az egyetlen felavatott orvosnő mond köszönetet:

„Mikor a jelöltek az esküformát mondtak, a bariton férfikarból kicsengett a doktorkisasszony szoprán hangja. A doktori kézfogás után az újdonsült orvosok nevében dr. Königsberger Lea kisasszony mondott köszönetet. Eleinte az izgalomtól remegett a hangja, de később bátran csengett.”⁵⁰

7. kép: dr. Königsbereg Lea

⁴⁷ Magyarország, 1900. május 7. évfolyam, 131. 4. 1900-05-14

⁴⁸ Pesti Napló 1901. 354.5. 1901-12-24

⁴⁹ Pesti Napló 1901.52.évf. 352. dec. 22. 9.

⁵⁰ [Budapest főváros közgyűlési jegyzőkönyvei 1873–1949](#), Budapest főváros törvényhatósági bizottsága közgyűlési jegyzőkönyvei 190815. 1908. június 24. 1180

Königsberger Lea doktornő egyetemi alkalmazásba kerül 1902-ben, a kiemelkedő hírű Korányi Klinikára,⁵¹ mely a Budapesti Tudományegyetem I. sz. Belgyógyászati tanszéken egy évre díjtalan gyakornoki minősítésben.⁵² Ugyanezen évben Königsberger Lea lesz az első nő, akit bevéleltanak a Budapesti királyi Orvosegyesületbe rendes tagnak.⁵³

Országszerte híre megy Orvosegyesületi tagságának, rokonszeny kíséri személy szerint Leát is és később a többi orvos kisasszony belépését:

„Fokról-fokra haladnak az orvos kisasszonyok, hogy egy olyan helyről se hiányozzanak, ahol férfi kollegáiknak a diploma utat nyit. Eddig öt kisasszonyt avattak fel a budapesti egyetemen az orvostudományok doktorává. Közülük egy már egyetemi alkalmazást is nyert és ugyan ő: dr. Königsberger Lea kisasszony tegnap elnyerte, hogy a kir. orvos egyesület is felvette tagjai sorába. Immár csak egy van hátra, hogy egyetemi professzor is kerüljön ki közülök és akkor teljes lesz az egyenlőség.”⁵⁴

A professzori rang elérésére bizony nagyon sokat kell majd várni a női orvosoknak, e helyre már végképp nem engedik be a férfiak, csak évtizedekkel később.

Tudományos munkája még egyetemista korában elkezdődik, az I. Belklinikai alkalmazásával folytatódik. Elsőként jelennek meg cikkei komoly, aktuális kutatásai témákról, mint például a *scarláról*, a *tbc-ről*.⁵⁵

1906-ban a díjtan gyakornokság letelik és a Pesti izr. hitközség Bródy Adél gyermekkórházában lesz segédorvos. (VI, Aba-u. 3.) Ez az új Bródy Adél kórház 1897-ben a Pesti izr. Hitközség Közkórháza mellett épült csak gyermekek részére, melyet Bródy Zsigmond,⁵⁶ a mecénás feleségéről nevezetek el.

Itt is remek közösségbe kerül, ahol nemcsak tisztelik egymást a kollégák, fejlesztik szakmai tudásukat, de tartós, jó barátságok is alakulnak ki.⁵⁷

1908-ban megnyitja magánrendelőjét, ezt olvashatjuk a sajtóban: Königsberger Lea dr., a jeles gyermekorvos, ki hosszú ideig a Bródy Adél gyermek- kórházban működött, most magángyakorlatot folytat s Báthory-utca 23-ban.⁵⁸

A kitört és elhúzódo első világháborúban minden orvosra, egészségügyi segítségre szükség volt. Az orvosnők is elláttak katonai egészségügyi-orvosi szolgálatot lelkiismeretes, odaadó munkával gyógyították és ápolták a sérülteket, betegeket. Természetesen Königsberger doktornő is háborús orvosi feladatokat látott el. E munkáját és a többiekét is Vörös Kereszt hadiékítményes II. oszt. díszjelvénye kitüntetéssel (többnyire pénzjutalom nélkül) jutalmazta Ferenc József.

Königsberger doktornő – mint az első doktornők kivétel nélkül mind - nemcsak remek orvos, kiváló diagnosztika volt, de lelkes társadalmi munkát is végzett élete végéig, egyesületi formában is és magánakcióként egyaránt. Kora ifjúságában elkötelezte magát a Budapesti Leány Egyesülethez, minden akciójukban részt vett, hosszú ideig vezetőségi tagként.

⁵¹ Megerősítések, Hivatalos Közlöny, 1902. 10. évf. 6. sz. 110. Egyetemi alkalmazások. Orvosi Hetilap, 1902. 46. 4. 63. január 1902-01-26

⁵² Hivatalos Közlöny, 1902 10. évfolyam, 902-03-15 / 6. szám 119.

⁵³ Orvosi Hetilap 1902. 51. 6. Tudományos Melléklet.

⁵⁴ Pécsi Közlöny, 1903. 11. évfolyam, 22. sz. 1903-01-28

⁵⁵ Königsberger Lea, dr. Az 1904. évben kezelt skarlát-eseteinkről. Különleny. Bpesti Orvosi Ujság. (8-r. 11 l.) Bpest, 1905.

⁵⁶ Bródy Zsigmond (1840-1906) újságíró, lapszerkesztő és -kiadó, főrendiházi tag. Látcső, Magyar Sajtó, Pesti Napló, Pester Lloyd szerkesztője, cikkírója. Mecénás, emberbaráti tevékenysége kapcsán a Magyar Tudományos Akadémiát támogatta, gyerekkórházat létesített, újságíró díjat alapított.

⁵⁷ Bp. lakcímkönyze 1906-7. 273.

⁵⁸ Az Ujság, 1908. május 6. évf. 122. szám 8.1908-05-21

Feminista körökben gyakran hívták a tanuló ifjúság számára tartandó előadásokra. 1909-ben például pályaválasztási értekezletre a székesfőváros tanügyi osztálya által szétküldött meghívón olvashatjuk milyen lehetőségeket villantanak fel a jövő „dolgozó női” számára.

Szegény gyerekek nyaraltatását vállalta az izraelita hitközség a hontmegyei Diósjenőn éveken keresztül. Minden nyáron dr. Glass Izor, dr. Bars Dezső, dr. Königsberger Lea és dr. Fischer Lajos orvosokból álló bizottság megvizsgálta és kiválogatta azt a szerencsés 380 gyereket, fele-fele arányban fiukat és lányokat, akik a nyaralás örömét élvezhették.⁵⁹

Az egyesület társelnökeként hatékonyan működött közre a háború okozta nyomor enyhítésén olyan 640 szegény sorsú lány havi segélyezésében, akik elvesztették a munkájukat vagy keresetüket a háború következtében.⁶⁰

A diplomás nők az általános választójogért való harcnál realitásabbnak látták a választó „részjogot”, hiszen bizonyítható érvük volt a konzervatív férfitársadalom számára, hogy azonos munkát végeznek a férfiakkal, így joggal követelheték az azonos választójogukat. Königsberger Lea doktor határozottan és első vonalban harcolt e jogokért Steinberger Sarolta kolléganőjével együtt.⁶¹

Kevés számú, de haladó gondolkodású férfiak nemzetközi minta alapján – a liberális kormánypárt tagjai – is együtt harcoltak a nők jogaiért, és 1911-ban létrehívták a magyarországi Férfi-ligát, melynek vezetője dr. Dirner Gusztáv, Zipernovszky Károly alelnök és Beinitz Ernő főtitkár⁶² lett. A Férfi-liga tagjai 1913-ban a magyar orvosnők nevében sürgönyben írtak Khuen-Héderváry Károly grófnak, a választójogi bizottság elnökének,

hogy a nők választójoga legalább is a diplomás nőbe kiterjesztessék, 'a nő közéleti szereplésének jelentősége méltánylást érdemel...a férfiakkal egyenlő feltételekkel küzdő nő hozzászólhasson a közügyekhez. Ezekre hivatkozva, mély tisztelettel fordulunk nagyméltóságodhoz, mint a választójogi bizottság elnökéhez azzal a kéréssel, méltóztassék odahatni, hogy a tekintetes bizottság a nő választójogának kérdését is felvegye a tárgyalás anyagába, illetve hogy ez alapon törvényjavaslat megfelelő ilyen irányú módosítását megejtse. Zipernovszky Károly alelnök, Beinitz Ernő főtitkár.⁶³

A magyar orvosnők 1913-ban többször maguk is sürgönyt fogalmaztak meg a munkapárti választójogi bizottság elnökének gróf Khuen-Héderváry Károlynak, a nők választójoga érdekében dr. Balogh Irén, dr. Königsberger Lea, dr. Melháné dr. Iliid Paula, Rónayné dr. Hauser Emma, dr. Steinberger Sarolta, dr. Szalay Elza aláírásával:

A legfellelősségteljesebb foglalkozásnak élünk. A férfikollégákkal egyenlő előképzettség alapján egyenlő munkát végzünk, állampolgári kötelességet teljesítünk, emberi mivoltunk és munkánk lebecsülésének tekintenek, ha a képviselőház a férfiak minden rétegének jogairól gondoskodnék, a mi választójogunkat nem biztosítaná. Kérjük a nők választójogát a módosítások során a javaslatba felvenni. Mély tisztelettel⁶⁴

⁵⁹ Pesti Napló, 1912. július 63. évfolyam, 156 szám 1912-07-04

⁶⁰ Magyarország, 1915. március 22. évfolyam, 84. szám 1915-03-25

⁶¹ Az Újság, 1913. február 11. évfolyam, 38. szám 5. 1913-02-13

⁶² Világ, 1911. október 2. évfolyam, 236. 9. 1911-10-05

⁶³ Az Újság, 1913. február 11. évfolyam, 38. 5. 1913-02-13

⁶⁴ Pesti Hírlap, 1913. február 35. évfolyam, 38. 3. 1913-02-13

De ez is süket fülekre talált. Azonban a harcot nem adták fel. Az 1918-as politikai választási mozgalmak változatlanul fontos részének tekintették a nők jogait. A magyarországi 1918-as választásokat megelőzte a valójában demokrata, a mérsékelt és konzervatív pártok közötti harc (Tisza-Wekerle). Az elnyúlt háború válságos időszaka sokakat ráébresztett a választójog kiterjesztésének igényére. Azonban politikailag a vezető kormánypárt csak újabb részleges szavazati jogokat kívánt adni az általános szavazati jog helyett. A törvényjavaslatok lázas előkészítésében az orvosnők és íróknak a nők részleges választójogukért harcoltak. Minden lehetőséget megragadtak, mind tartalmilag, személyileg, mind technikailag, hogy eljuttassák a javaslatukat a parlamenti bizottságokhoz.

Feministák Egyesülete, az orvosnők, az íróknak és újságíróknak újabb memorandumot készítettek a képviselőházhoz a nők aktív és passzív választójogának reformjavaslatára. Az orvosnők között ott találjuk dr. Hugonnai Vilmát, dr. Steinberger Saroltát, dr. Baán Ilonát, dr. Balog Irént, dr. Königsberger Leát, dr. Hann Fannyt, dr. John Szidóniát, dr. Markbreiter Irént, dr. Bánóczy Margitot, dr. Linhardt Melaniet, akiket közös aláírásra szólították fel. Ám az idő rövideje miatt újsághirdetési PR-t, a gyors eléréshez sürgönyt, vagy telefont (ma twitter, sms, stb. lenne) segítségét alkalmazták. A szavazati jogok előterjesztéséből semmi sem valósult meg.

Königsberger Lea doktornő orvosi munkáját változatlan odafigyeléssel, empátiával és nagy szaktudással végezte magánorvosként. Nagy patientúrája egyre csak nőtt, de minden héten kétszer ingyen rendelt a munkásasszonyoknak.

Egy volt páciense⁶⁵ elbeszéléséből tudjuk, hogy vőlegényét elvesztette az első világháborúban, és attól kezdve egyedül élt. Szemérmesen nem beszélt a magánéletéről.

A zsidó ortodox vallását élete végéig követte. Arról, hogy vészelte át a zsidóüldözést, a második világháborút, nem tudjuk, és pontosan azt sem, mikor halt meg, de 1953-ból egy visszaemlékezést olvashatunk az akkor még praktizáló 70 év feletti remek orvosról.⁶⁶

Szendeffy Ida dr. a legelső kórházi alorvos (1869. Nagyikinda-Torontal - ?)

Nagy-Kikindán (Torontál) született 1875-ben. Tanulmányait részben Berlinben, részben itthon végezte, természetesen kitűnő eredménnyel. A Budapesti Királyi Egyetem Orvosi Karán 1902. 06. 26-án Bókay Árpád dékán avatta orvossá.

⁶⁵ Szentgyörgyi dr. Zsuzsával készült riport 2019. ápr. 5.

⁶⁶ Szentgyörgyi dr. Zsuzsa: "A hetedik te magad légy" - Szemelvények egy életből. Typotex Kiadó, 2015. 15-19.

8. kép: Bókay professzor és tanítványai

A friss diploma után 1903-ban „meleg ügybuzgalomtól áthatva”⁶⁷ foglalta el első munkahelyét, a Szent László-kórház gyermekosztályán. Rátermettsége és rendkívüli intelligenciája elismert volt, de különösen kedves személyiséggel rendelkező fiatal doktornőt így mutatta be a Tolnai Világlap tudósítója riportjában: *„Imádom a gyermekeket! Boldog vagyok, ha szenvedésüket enyhíthetem és ezt tűztem életcélul. Gyermek-spezialista leszek”*⁶⁸

Ugyanis az eltökélt, csak hivatásuknak élő orvosnőket talán mogorva, férfias tulajdonságokkal rendelkező, abszolút nem nőies nőknek gondolták a szokott sztereotípiák miatt az emberek, de Szendeffy Ida – és feltételezhetjük, hogy a többiek is – megőrizték kedves, nőies lényüket attól függetlenül, hogy keményen helyt álltak az orvosi pályán.

A főpolgármester kinevezte dr. Szendeffy Ida orvosnőt a fővárosi kórház segédorvosának. Ez az első eset, hogy a főváros női orvost alkalmazzon. A korabeli sajtó így reagál a ma sem megoldott alapkérdésre a tudomány és a család közötti választásra, illetve a nők szerepvállalására a közéletben és a tudományban: *„Miután ez egy lépés azon nyárspolgári ostoba felfogás megtörésére, hogy a nő csupán a háztartás vezetésére való, csupán alárendelt eszköze a férfinak, érdemesnek tartjuk ezt az esetet a felemlítésre.”*⁶⁹

Szendeffy Ida dr. 1903-1904 a magyarországi egyetemi gyerekklinika egyik dolgozója, megbecsült orvosa⁷⁰ lett.

⁶⁷ Tolnai Világlapja 1903.04.227.

⁶⁸ ibid

⁶⁹ Népszava, 1903. december (31. évfolyam, 139–151. sz.) 1903-12-05 / 141. szám 5.

⁷⁰ Gegesi Kis Pál szerk: A magyarországi egyetemi gyerekklinikák rövid története, kapcsolatuk klinikákkal 1989 / 2. szám 120-225. 223.

Szendeffy Ida.

T. V.-I. saját felvétele.

9. ábra Szendeffy Ida dr.

1903-ban szerveződött országos méretűvé a gyermekmenhelyek hálózata. Az államnak 17 gyermekmenhelye volt. Ezeknek központját a budapesti menhely képezte, e körül sorakoztak a belső perifériákon a debreceni, gyulai, nagyvárad, aradi, kecskeméti, kolozsvári, szabadkai, szegedi és veszprémi menhelyek; a külső perifériákon pedig a rimaszombati, kassai, munkácsi, marosvásárhelyi, pécsi, szombathelyi és temesvári menhelyek. A cél az volt, hogy egy gyerek se maradjon ki a hálózatból, viszont a fővárosi központi elhelyezés szűk keresztmetszete miatt vidékre kerüljenek a már a rendszerbe felvett gyerekek, ahol jobban biztosított volt számukra az élelem ellátása⁷¹. A Gyerekmenhelyen működő kórházak orvosi vezetése Genersich Gusztáv professzor kezében volt⁷².

1904-ban Szendeffy Ida átvehette az első női közigazgatási kinevezést a Kolozsvári magyar királyi állami Gyermekmenhely Gyermekkórházra, másod-orvosi teendőik ellátására. Tisza István miniszterelnöktől kapta meg a kinevezést⁷³ erre a nehéz feladatra.

A Magyar Nőegyesületek Szövetsége (1904) előkészületei után 52 egyesület jelentkezett a szövetségbe, ebből 30 vidéki és 22 fővárosi civil szervezet csatlakozott. Az alakuló ülést az Országos Nőképző Egyesület (ONE) helységében szervezték meg, ahol özv. gróf Teleki Sándorné az ONE alapító elnöke tartotta rövid

⁷¹ Ruffy Pál: Az állami gyermekvédelem. 1914.

⁷² Genersich Gusztáv, dr. A gyermekvédő menhely-bizottság feladatairól. Kiadja a kolozsvári m. kir. áll. gyermekmenhely. (8-r. 13 l.) Kolozsvár, 1910. Gámán János könyv

⁷³ Alkotmány, 1904. április (9. évfolyam, 1904-04-22 / 97. szám 13

megnyitó beszédét, majd Rosenberg Augusztia a később megválasztott elnök bemutatta az új országos „nyőszervezetet.” Nemzetközi nőegyesületek – szokásnak megfelelően - üdvözlük az új hálózatot: a németalföldi, ausztriai, németországi, a holland társegyesületek egyaránt. Az alakuló ülésen Szendeffy Ida dr. is lelkesen részt vett.

Az egyesület elkezdte hatékony munkáját. Egyik központi feladata az anyaság védelme, ellátása, a szülési szabadság kivívása – mindaz, amely a mai nőnek, anyának természetes. Ady a maga stílusában ír egy újságcikkében az anyai jogok kivívásáról, ami ma is aktuális szinte:

„[...] egy gyönyörű hitű asszony-írás tegnap, a Budapesti Naplóban, az anyaság megváltó jogaiért harcol. A szent háborút nálunk a Magyarországi Nőegyesületek Szövetségében egy bátor előadás üzenté meg. Ezt az előadást a buzgó Rosenberg Augusztia, a Szövetség alelnöke, tartotta Az anyaság védelme és biztosítása címmel. Így van ez jól: törvényhozásunk hiú, léha, tudatlan, éhes és szívtelen férfiak gyülekezete. Így van ez jól: gondolatok termelésében és bátorságban csak hadd nőjenek a mai parlamentáriusok fejére az asszonyok is [...] Nincs még egy ország, melynek a gyermek annyit jelentene, mint Magyarországnak. A gyermek, melyet elsikkasztanak a szerelemből, elfonnyaszt a nyomor. A gyermek, akit elragad az ezerkarú Halál, mivel közegészségünk állapota olyan, mint India legeldugottabb provinciáié. A gyermek, akit a kivándorolt magyar asszony Amerika számára szül meg. A gyermek, aki kicserélne egy erős nemzedékkel bennünket, ma élő, gyáva, haszontalan magyarokat.”⁷⁴

Szendeffy Ida odaadón dolgozott az egyesületben. További sorsáról alig tudunk valamit, kevés adat áll rendelkezésünkre. 1906-ban Kecskemét krónikása hírt ad arról, hogy a város első női orvosa dr. Szendeffy Ida elkezdte orvosi tevékenységét. A város nagy becsben tartotta. Miután elkötelezte magát a gyermekmenhelyeken élő gyermekek orvosi ellátására, nem meglepő, hogy 1906-ban Kecskeméten is az ott működő Állami Gyermekmenhelyen⁷⁵ vállalt orvosi állást.

Utolsó nyomon követhető írásbeli információ dr. Szendeffy Idáról, hogy nőorvosként dolgozott, társadalmi munkásként pedig nőcselédvédőként a Fehér Kereszt Egylet és a Katolikus Nőegylet tagjaként.⁷⁶

Schörr Matild dr. és az első orvos házaspár

Róla is csak kevés dokumentum állt rendelkezésre, a Fővárosi Lapokból értesülünk, hogy miután előző tanulmányait a zürichi, berlini és bécsi egyetemeken végezte, kérvényt írt, hogy a szigorlatát Budapesten németül tehesse le. A magyar orvostanhallgatók – ifjú urak – nagy örömmel és udvariasan fogadták az új kolléganőt az ötödik évben:

„Mikor ma Kovács professzor előadásán megjelent, az egybegyűlt hallgatók zajos éljenzéssel fogadták. Kovács professzor megkérte hallgatóságát, hogy legyenek lojálisak az új hallgató iránt és engedjék neki át — minthogy úgyis egyedül van — a legjobb helyet. A kérdésnek a hallgatók szívesen engedelmeskedtek.”⁷⁷

⁷⁴ Ady Endre: A szent anyaság. Budapesti Napló 1908. január 9.

⁷⁵ Heltai Nándor: Felnyitni a szaktudományok kincses házának kapuit Ismeretek és ismeretterjesztés Kecskeméten. Kecskemét, 2002. TIT Bács-Kiskun Megyei Egyesülete. 40-

⁷⁶ Jótékonycélú Intézmények Magyarországon. szerk: dr. Kun Béla, dr. Marschalkó János dr. Rottenbiller Fülöp. Budapest, Wodianer és fia. 1911. 450.

⁷⁷ Fővárosi Lapok 1896. október (270-300. szám) 1896-10-23 / 292. szám

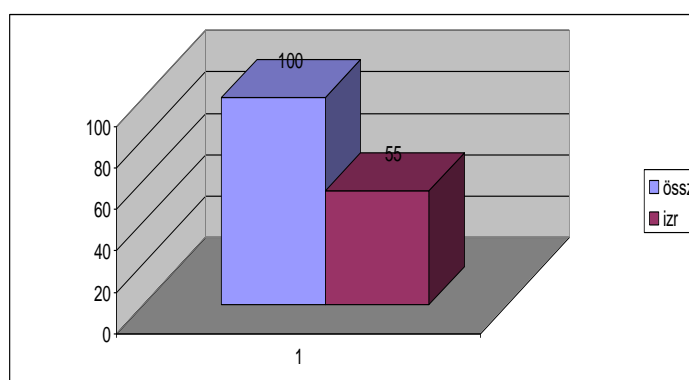
A fővárosi lakcímgjegyzék szerint pár éven keresztül, 1896-99-ig, Schorr Matild szigorló orvos a VI. kerület Deák-tér 6. szám alatt lakott. 1899-ben a lakcímváltozásának oka, hogy férjhez ment Dr. Hajdú (Hirschler) Mihály (Miksa) orvoshoz. Ezután Hajdú Schorr Matild dr. orvos a Stefánia út 22-be költözött. Férjét 1908-ban kinevezték Jászárokszállás községi orvosának.⁷⁸Több gyerekük született, így Schorr doktornő nem praktizált, hanem anyai szerepkörben élte rövid életét. Ugyanis mindketten – a feleség és a férj – korán haltak meg. Legkisebb lányuk, Hajdú Margit Vanda (1907, Jászberény – 1947, New York), visszaemlékezéseiből kiderült, hogy gyermekkorában már nevelőszülőkhöz került a szülők korai halála miatt. Külön érdekesség, hogy Vanda igen jó nevelést kapott a gazdag nagybácsi-nevelőszülőitől: több nyelven beszélő bölcsész lett belőle. Ezek a nevelőszülők is korán meghaltak, ezért Vanda korán, még 18 évesen férjhez ment Bartha nevű férfihez, de boldogtalan 8 év után elváltak, s akkor került Molnár Ferenc íróhoz titkárnőnek. Kifinomult, érzékeny, művelt, törekeny, fiatal Vanda – aki Molnár szerint boldogtalan gyermek volt – az író életének utolsó 24 esztendejében az író titkárnője, szerkesztője, ápolónője és szeretője volt az emigrációban, míg a második világháború után testvére elvesztését követően öngyilkos lett.⁷⁹

Általános összkep

E négy első orvosnő rövid történetéből látszik – és ezt később 224 más orvosnő (1896-1920-ig) budapesti egyetemi anyakönyvi adatai is bizonyítják –, hogy az orvosnők nagyobb része vidéki (75%), 25% budapesti születésű volt. Tehát a mobilitás igen magas számot mutat.

Általában az orvosi pálya női motivációi a küldetéstudat, a társadalmi hasznosság, az elismerés vágya, az önállósodás és a tehetség kiaknázásának lehetősége volt.

Szociológiai- családi hátterüket vizsgálva, nagy részük szegény sorsú és középvállalkozó, iparos rétegből került ki, kevés volt a jómódú városi polgár. Felekezetüket tekintve több, mint a fele zsidó vallású volt. Ennek összetett oka volt. Részben utánozták a zsidó fiatal férfiak mintáját, akiknek évszázadokon keresztül az orvosi pálya jelentett kapcsolt a többségi társadalommal, másrészt a modernizációs jelenségek aktív felvevőpiaca és szereplői a zsidó közösségek tagjai voltak, akik vidékről költöztek a városokba, nyitottak voltak a változásokra, leginkább a tanulásra, és tudományos ambíciókkal töltve. Gazdasági és politikai körülmények kedvezővé váltak a zsidó közösségek gyermekei számára a kiegyezés után.

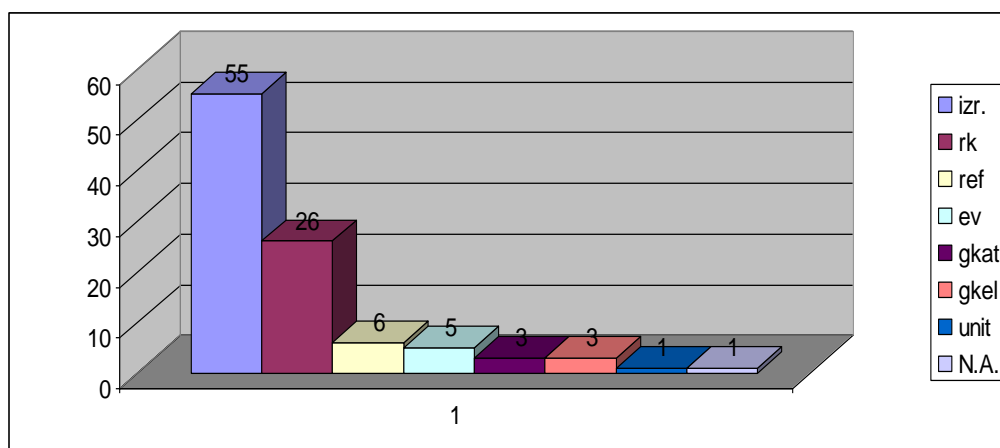

10. kép: orvostanhallgatóknak felekezeti megoszlása 1896-1920 a Budapesti Királyi Egyetem Orvosi Karán (Forrai)

⁷⁸ Pest-Pilis-Solt-Kiskun Vármegye Hivatalos Lapja, 1908. 6. évfolyam, 16. szám.163.

⁷⁹ Nyári Krisztián: Molnár Ferenc utolsó szerelme. <http://www.avasi.hu/?q=node/312>

Az orvosi tanulmányaikat végző budapesti hallgatók adatai mutatják, hogy az akkori Magyarországon megjelenő összes vallás képviselője volt köztük. Részvételi arányukat a következő ábra mutatja.

11. kép: 224 orvosnő felekezeti megoszlása 1896-1920 Budapesti Királyi Egyetem Orvosi Karán (Forrai)

A hallgatók nem különültek el vallások szerint, hiszen annál fontosabb volt számukra a közös harc, pályájuk elérése, működésük, továbbképzésük, szakmai elismerésük, hatékony munkájuk és a férfiakéval azonos társadalmi beágyazódása, amelyből mindannyian részt vállaltak, hiszen egzisztenciális létük függött az elért eredményektől. Egységesen léptek fel a jogaikért, a hivatásukért. Mindenki megtalálta felekezetének megfelelő önkéntes munkát.

A megválasztott szakterületek ezen a táblázaton látható. A legfrekvenciáltabb szakterület a fogászat, gyermekorvos, belgyógyászat, szemészet, a klasszikus szülészeti-nőgyógyászat bőrgyógyászat és az ideg-elmélet, valamint a pszichiátria. Pszichológusok nincsenek benne a listában.

	1918-ig végzetek	Ebből Budapesten	1935 Budapesten [8]
Fogorvos	42	34	102
Gyermekorvos	32	24	85
Belgyógyász	20	15	40
Szemész	20	13	12
Szülész-nőgyógyász	13	11	29
Bőrgyógyász és kozmetikus	8	8	15
Ideg-elme gyógyász	8	7	10
Sebész	8	7	6
Tüdőorvos	4	4	– (ld. belgyógyász)
Laboratóriumi szakorvos	4	4	8
Fizioterapeuta	3	3	3
Fül-orr-gégész	3	2	5

12. ábra Az orvosnők szakosodási trendje a kezdetektől 1896-1936-ig⁸⁰ (Dörnyei)

E rövid ismertetésben nyomon követhetjük a budapesti orvosi karra jelentkező négy első női hallgató propopográfiai rövid történetét, a női szerepváltozást, az értelmiségi szerep nyílt vállalását, a szakmai önmegvalósítást, egy új helyzetbe való beilleszkedést, a tanulás versenyhelyzetében való helytállást és kiválóságot, később az elkötelezett orvosi hivatásuk gyakorlásának útját, társadalmi aktív tevékenységüket különböző haladó mozgalmakban. A feminizmus első nagy hullámának szereplői a maguk területén az orvosnők voltak. Az egyéni sorsok kapcsán kirajzolódik a régi és új női szerep különbözősége. Négyből három orvosnő nem ment férjhez, az áldozatvállalás tétje az egyéni és társadalmi lét prioritásának megválasztása, személyi döntése és a női szerepvállalás konfliktusa volt.

Irodalomjegyzék:

1. ADY Endre: A szent anyaság. *Budapesti Napló* 1908. január 9.
2. Alkotmány, 1904. április (9. évfolyam, 1904-04-22 / 97. szám 13
3. Az Ujság, 1908. május 6. évf. 122. szám 8.1908-05-21
4. Az Ujság, 1913. február 11. évfolyam, 38. 5.1913-02-13
5. Az Ujság, 1913. február 11. évfolyam, 38. szám 5. 1913-02-13
6. BALÁZS P: Orvoslás pénzért és hivatástudatból Melánia Kiadó, Budapest, 2002.
7. Borszem Jankó 1897. 30. évf. 10. 1526. sz. 8.
8. Bp. lakcímjegyzék 1906-7. 273.
9. [Budapest főváros közgyűlési jegyzőkönyvei 1873–1949](#), Budapest főváros törvényhatósági bizottsága közgyűlési jegyzőkönyvei 190815. 1908. június 24. 1180
10. Budapesti Hírlap, 1892. május 12. évfolyam, 141. szám. 1892-05-21.7.

⁸⁰ Dörnyei S [2010]: Az első nők az orvosi pályán, *Orvosi Hetilap*; 151(4):150-153

11. Budapesti Napló 1900.303. sz.6. 1900.nov. 4.
12. Budapesti Napló 1903.12.235.
13. CLEMENT, G. (2018) Care, Autonomy, And Justice: Feminism And The Ethic Of Care. Routledge, ISBN 0429981465 <https://doi.org/10.4324/9780429501838>
14. Dantonio Patricia: Histories of Nursing: The Power and the Possibilities. Nurs Outlook. 2010 Jul–Aug; 58(4): 207–213. <https://doi.org/10.1016/j.outlook.2010.04.005>
15. Dörnyei S (2010): Az első nők az orvosi pályán, Orvosi Hetilap; 151(4):150-153 <https://doi.org/10.1556/OH.2010.HO2253>
16. Feltűnő orvosszakértői vélemény egy OTI osztályvezető orvos ügyében, Pesti Hírlap 1937-10-27 / 244. szám 10, Esti Kurir, 1937-10-27 / 244. szám 2.
17. Fővárosi Lapok 1896. október (270-300. szám)1896-10-23 / 292. szám
18. Friss Ujság, 1938. december 43. évfolyam, 293. szám 1938-12-23
19. Független Magyarország dr. Steinberger Sarolta esete.1904.jan.6.9.
20. Független Magyarország, 1904. január (3. évfolyam, 643-673. szám) 1904-01-10 / 652. szám 9.
21. Független Magyarország. 1903.12. 25. 28.
22. GEGESI KIS Pál szerk: A magyarországi egyetemi gyermekklinikák rövid története, kapcsolatuk klinikáinkkal 1989 / 2. szám 120-225. 223.
23. GENSCH Gusztáv, dr. A gyermekvédő menhely-bizottság feladatairól. Kiadja a kolozsvári m. kir. áll. gyermekmenhely. (8-r. 13 l.) Kolozsvár, 1910. Gámán János kvny
24. GRADVOHL Edina: Soranos. Új Mandátum kiadó Budapest 2006.
25. GYÁNI Gábor: A bábától az orvosnőig. História, 1984/1. 31–34.
<http://www.tankonyvtar.hu/en/tartalom/historia/84-01/ch13.html> (A letöltés ideje: 2018.08.07.
26. Gyógyszerészeti Hírlap 1896. 35. évf. 45. 717, Budapesti Hírlap 1896.10.24. 293. sz. 7.
27. HAWKESWORTH, Mary E. (2006). Globalization and Feminist Activism. Rowman & Littlefield. pp. 25–27. ISBN 9780742537835
28. HELTAI Nándor: Felnyitni a szaktudományok kincses házának kapuit Ismeretek és ismeretterjesztés Kecskeméten. Kecskemét,2002. TIT Bács-Kiskun Megyei Egyesülete.40-
29. Hivatalos Közlöny, 1902 10. évfolyam, 902-03-15 / 6. szám 119.
30. <https://academic.oup.com/bmb/article/114/1/5/246075>
31. Jótékonycélú Intézmények Magyarországon. szerk: dr Kun Béla, dr.Marschalkó János dr. Rottenbiller Fülöp. Budapest, Wodianer és fia. 1911. 450.
32. KÉRI Katalin: Leánynevelés és női művelődés az újkori Magyarországon. (nemzetközi kitekintéssel és nőtörténeti alapozással. Kronosz Kiadó Pécs. 2018.
33. KORNIS Gyula: A régi magyar nőmozgalom és a leánynevelés. Budapesti Szemle. Budapest, Franklin Társulat 1927. 57-94.
34. KÖNIGSBERGER Lea, dr. Az 1904. évben kezelt skarlát-eseteinkről. Különleny. Bpesti Orvosi Ujság. (8-r. 11 l.) Bpest, 1905.
35. Központi Értesítő, Kivonat a magyarországi kereskedelmi cégjegyzékekből. Földművelés-, ipar- és kereskedelmi m.kir.minisztérium. 1876 1. évfolyam 1876-01-23.1.
36. LORBER, Judith. Women physicians: careers, status, and power. New York: Tavistock, 1984.
37. MAGYAR László András: Egy vitéz doktor. Kaleidoscopehistory Journal of History of Culture, Science and Medicine, 2018. Vol. 9. No. 17. 100-104 <https://doi.org/10.17107/KH.2018.17.100-104>
38. Magyarország, 1900. május 7. évfolyam, 131. 4. 1900-05-14

39. Magyarország, 1901. október (8. évfolyam, 232-258. szám) 1901-10-30 / 257. szám 6.
40. Magyarország, 1906. január (13. évfolyam, 22. szám) 1906-01-26
41. Magyarország, 1915. március 22. évfolyam, 84. szám 1915-03-25
42. [Magyarországi Rendeletek Tára 1867-1945](#) 381. VKM .1684.
43. Magyarországi Rendeletek Tára 1867-1945 Vkm. 1895. évi decz. 19-én 65719. sz. R.
44. Magyarországi Rendeletek Tára 1867-1945 Vkm. 1904. évi július hó 7-én 35138. sz. alatt kelt R.)
45. Megerősítések, Hivatalos Közlöny, 1902. 10. évf. 6. sz. 110. Egyetemi alkalmazások. Orvosi Hetilap, 1902. 46. 4. 63. január 1902-01-26
46. Mihók-féle Magyar Compass 24/1. 1896. Pénzügyi évkönyv. szerk: dr. G. Nagy Sándor. Budapest, Rózsa Ottó. 459.
47. NAGY Péter Tibor: A tömegesedés évszázada –a történetiszociológiai új lehetőségei . Educatio 23. évf. 2. sz. 2014. 216-238.
48. Népszava, 1903. december (31. évfolyam, 139–151. sz.) 1903-12-05 / 141. szám 5.
49. Népszava. 1907. 01.17.
50. NYÁRI Krisztián: Molnár Ferenc utolsó szerelme. <http://www.avasi.hu/?q=node/312>
51. Orvosi Hetilap 1902. 51. 6. Tudományos Melléklet.
52. Pécsi Közlöny, 1903. 11. évfolyam, 22. sz. 1903-01-28
53. Pécsi Napló, 1900. november 9. évfolyam, 251. szám 1900-11-04. 6.
54. Pécsi Napló, 1900. november 9. évfolyam, 251. szám 1900-11-04. 6.
55. Pécsi Napló, 1900. november 9. évfolyam, 251.4.1900-11-04
56. Pesti Hírlap, 1913. február 35. évfolyam, 38. 3. 1913-02-13
57. Pesti Napló 1897. 48. évf. okt. 23.10
58. Pesti Napló 1901. 354.5. 1901-12-24
59. Pesti Napló 1901.52.évf. 352. dec. 22. 9.
60. Pesti Napló, 1896. június 47. évfolyam, 173. szám, 2.1896-06-24
61. Pesti Napló, 1912. július 63. évfolyam, 156 szám 1912-07-04
62. Pesti Napló, 1913. március (64. évfolyam, 52-76. szám) 1913-03-23 / 71. szám
63. Pest-Pilis-Solt-Kiskun Vármegye Hivatalos Lapja, 1908. 6. évfolyam, 16. szám.163.
64. Péter H. Mária: A nők küzdelme a XIX. században a gyógyszerészi oklevél megszerzéséért. Orvostud. értesítő. 2017. 90(1):47-53
65. PÉTER H. Mária: Nők az egyetemen. Az első okleveles orvosnők és gyógyszerésznők a budapesti felsőoktatásban és a kolozsvári Ferenc József Tudományegyetemen. Erdélyi Múzeum-Egyesület 2018. 80. kötet 1. füzet. Digitális tár. <https://eda.eme.ro/handle/10598/30921>
66. RÁCZ Hanna (dr. Jakab Lászlóné) gyermekorvos, Egészséges gyerekszoba, Grill Károly Könyvkiadó, Budapest 1912. A nő feladatáról az egészség védelmében. *Egészség* 1906. - A tudóvész forrásai a háztartásban. 1909-ben sok vidéki újságban - Az egészséges gyerekszoba, Bp. 1912. könyv írója.
67. Ratio Educationis. Az 1777-i és az 186-i kiadás magyar nyelvű fordítása. A tananyag kiválasztása és felosztása VII. fejezet (De Institutis Puellaribus). Akadémia Kiadó Budapest, 1981.241.
68. RUFFY Pál: Az állami gyermekvédelem. 1914.
69. SZABÓ László: A Doktor néni. Népszabadság, 1962.10.9. 6-7.
70. SZENTGYÖRGYI Zsuzsa dr.: "A hetedik te magad légy" - Szemelvények egy életből. Typotex Kiadó, 2015. 15-19.
71. SZENTGYÖRGYI dr. Zsuzsával készült riport 2019. ápr. 5.

72. Tolnai Világlapja 1903.04.227.

73. Világ, 1911. október 2. évfolyam, 236. 9. 1911-10-05

74. ZSOLDOS János: Aszszony orvos, melyben a' szüzeknek, a' házas, terhes, szülő, szült, és koros aszszonyoknak nyavalyáik adattatnak elő. Győr, 1802.